

КОНТРОЛЬНЫ
ЭКЗАМЕН

Установа адукацыі
“Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка”

ЗАЦВЯРДЖАЮ

Праарктар па вучэбнай рабоце

А.В.Макоўчык

“26” 26 2023 г.

Рэгістрацыйны № УД 31-2-451 вуч.

**СІНТАКСІС
(СЛОВАЗЛУЧЭННЕ, ПРОСТЫ СКАЗ)**

Вучэбная праграма ўстановы вышэйшай адукацыі
па вучэбнай дысцыпліне для спецыяльнасцей:

1-02 03 01 Беларуская мова і літаратура;

1-02 03 03 Беларуская мова і літаратура.

Замежная мова (з указаннем мовы)

2023 г.

Вучэбная праграма складзена на аснове адукацыйных стандартаў вышэйшай адукацыі АСВА 1-02 03 01 і АСВА 1-02 03 03 ад _____, тыпавай вучэбнай праграмы, зацверджанай _____ (рэгістрацыйны нумар _____), і вучэбных планаў па спецыяльнасцях 1 – 02 03 01 Беларуская мова і літаратура, 1 – 02 03 03 Беларуская мова і літаратура. Замежная мова (з указаннем мовы)

СКЛАДАЛЬНІКІ:

Н.А.Радзіваноўская, дацэнт кафедры мовазнаўства і лінгвадыдактыкі філалагічнага факультэта ўстановы адукацыі “Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка”, кандыдат філалагічных навук, дацэнт;

В.В.Урбан, дацэнт кафедры мовазнаўства і лінгвадыдактыкі філалагічнага факультэта ўстановы адукацыі “Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка”, кандыдат філалагічных навук, дацэнт

РЭЦЭНЗЕНТЫ:

М.Р.Прыгодзіч, загадчык кафедры беларускага мовазнаўства Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, доктар філалагічных навук, прафесар;

А.П.Жыганава, дацэнт кафедры беларускай і замежнай літаратуры ўстановы адукацыі “Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка”, кандыдат філалагічных навук, дацэнт

УЗГОДНЕНА:

Дырэктар ДУА “Гімназія № 18 г. Мінска”

 Ю.В.Новік

РЭКАМЕНДАВАНА ДА ЗАЦВЯРДЖЭННЯ:

Кафедрай мовазнаўства і лінгвадыдактыкі ўстановы адукацыі “Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка” (пракакол № 11 ад 30.05.2023 г.)

Загадчык кафедры

 Д.В.Дзятко

Навукова-метадычным саветам ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка» (пракакол № 6 ад 21.06 2023 г.)

Афармленне вучэбнай праграмы і суправаджаючых яе матэрыялаў дзеючым патрабаванням Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь адпавядае

Метадыст вучэбна-метадычнага Адзела БДПУ

 Я.В.Ціханова

Дырэктар бібліятэкі

 Н.П.Сяткоўская

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Вучэбная праграма вучэбнай дысцыпліны “Сінтаксіс (словазлучэнне, просты сказ)” прызначана для студэнтаў установы адукацыі “Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка” (спецыяльнасці 1-02 03 01 “Беларуская мова і літаратура”; 1-02 03 03 Беларуская мова і літаратура. Замежная мова (з указаннем мовы)), з’яўляецца дысцыплінай модуля “Сучасная беларуская літаратурная мова” і ўваходзіць у сістэму лінгвістычнай падрыхтоўкі студэнтаў 3 курса філалагічнага факультэта.

Курс “Сінтаксіс (словазлучэнне, просты сказ)” з’яўляецца складнікам модуля “Сучасная беларуская літаратурная мова”, у якім раскрываюцца асноўныя заканамернасці сінхроннага развіцця сучаснай беларускай літаратурнай мовы і які выконвае асноўную ролю ў падрыхтоўцы спецыялістаў-філолагаў. Гэтым вызначаюцца мэта і задачы курса.

Асноўная мэта выкладання дысцыпліны – развіць і ўдасканаліць філалагічнае мысленне студэнтаў; сфарміраваць устаноўкі на практычнае прымяненне атрыманых студэнтамі ведаў у іх будучай прафесійнай дзейнасці; падрыхтаваць высокакваліфікаваных спецыялістаў для выкладання беларускай мовы ў навучальных установах рознага тыпу.

Задачи вывучэння дысцыпліны:

- даць грунтоўныя веды аб разнастайных моўных з’явах;
- выпрацаваць навуковыя погляды на сістэму мовы на сінтаксічным узроўні (словазлучэнне, просты сказ) у сучаснай беларускай літаратурнай мове;
- удасканаліць навыкі беларускага вуснага і пісьмовага маўлення;
- выпрацаваць грунтоўныя ўменні і навыкі самастойнага лінгвістычнага аналізу моўных адзінак, з’яў і фактаў.

Месца вучэбнай дысцыпліны ў сістэме падрыхтоўкі спецыяліста з вышэйшай адукацыяй

Вучэбная дысцыпліна “Сінтаксіс (словазлучэнне, просты сказ)” адносіцца да цыкла вучэбных дысцыплін дзяржаўнага кампанента, з’яўляецца складнікам модуля “Сучасная беларуская літаратурная мова” і вывучаецца на працягу пятага семестра.

Сувязь вучэбнай дысцыпліны з іншымі дысцыплінамі

Пры вывучэнні вучэбнай дысцыпліны прадугледжваецца пераемнасць і сувязь яе з іншымі лінгвістычнымі дысцыплінамі (“Уводзіны ў мовазнаўства”, “Гісторыя беларускай літаратурнай мовы”, “Беларуская дыялекталогія”), а таксама са школьным курсам беларускай мовы. Асаблівая ўвага пры выкладанні асобных тэм удзяляецца вывучэнню спецыфічных рыс сучаснай беларускай літаратурнай мовы, што з’яўляецца надзвычай важным ва ўмовах білінгвізму. Лекцыйныя і практычныя заняткі, прадугледжаныя вучэбным планам, узаемна звязаны і арганічна дапаўняюць адно аднаго, даючы магчымасць паглыбіць і ўдасканаліць набытыя веды. Пэўная колькасць тэм па вучэбнай дысцыпліне адведзена на самастойнае вывучэнне.

Такая праца прывівае навыкі самастойнай вучобы, выхоўвае ў студэнтаў адказнасць, будзіць імкненне да самаразвіцця.

У выніку вывучэння дысцыпліны студэнт **павінен:**

ведаць:

– сістэму сучаснай беларускай літаратурнай мовы на сінтаксічным узроўні;

– лінгвістычную тэрміналогію;

– літаратурныя нормы (сінтаксічныя) сучаснай беларускай літаратурнай мовы;

– прынцыпы і правілы беларускага правапісу;

умець:

– адбіраць, сістэматызаваць і правільна кваліфікаваць моўныя факты;

– праводзіць лінгвістычныя назіранні, рабіць абагульненні і вывады;

– выконваць сінтаксічны аналіз словазлучэнне, простага сказа;

– заўважаць і выпраўляць граматычныя памылкі;

валодаць:

– сінтаксічнымі нормаў сучаснай беларускай літаратурнай мовы;

– асновамі культуры беларускага маўлення, якое ажыццяўляецца ў вуснай і пісьмовай формах;

– навыкамі лінгвістычнага моўнага разбору на сінтаксічным узроўні моўнай сістэмы;

– навыкамі маўленча-камунікатыўнай дзейнасці.

Вывучэнне вучэбнай дысцыпліны “Сінтаксіс (словазлучэнне, просты сказ)” павінна забяспечыць фарміраванне:

- у студэнтаў спецыяльнасці 1-02 03 01 “Беларуская мова і літаратура” базавай прафесійнай кампетэнцыі **БПК 18:** Выкарыстоўваць правілы функцыянавання сінтаксічных сродкаў мовы ў практычнай дзейнасці;

- у студэнтаў спецыяльнасці 1-02 03 03 Беларуская мова і літаратура. Замежная мова (з указаннем мовы) базавай прафесійнай кампетэнцыі **БПК 15:** Выкарыстоўваць правілы функцыянавання сінтаксічных сродкаў мовы ў практычнай дзейнасці.

У рамках адукацыйнага працэсу па вучэбнай дысцыпліне «Уводзіны ў літаратуразнаўства» студэнт павінен набыць не толькі тэарэтычныя і практычныя веды, уменні і навыкі па спецыяльнасці, але і развіць свой каштоўнасна-асобасны, духоўны патэнцыял, сфарміраваць якасці патрыёта і грамадзяніна, гатовага да актыўнага ўдзелу ў эканамічным, вытворчым, сацыяльна-культурным і грамадскім жыцці краіны.

Структура зместу вучэбнай дысцыпліны.

У аснову структуравання зместу вучэбнага матэрыялу курса пакладзены прынцып тэматычнага падыходу, які прадугледжвае падзел вучэбнага матэрыялу на адносна самастойныя раздзелы (тэмы). Па кожнай вучэбнай тэме ў адпаведнасці з яе мэтамі і задачамі па фарміраванні і развіцці ў студэнтаў канкрэтных кампетэнцый выкладчык (кафедра) праектуе і рэалізуе канкрэтныя педагагічныя тэхналогіі.

Вучэбная дысцыпліна на дзеным аддзяленні чытаецца на 3 курсе ў 5-ым семестры. У адпаведнасці з вучэбным планам установы вышэйшай

адукацыі “Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка” на вывучэнне вучэбнай дысцыпліны “Сінтаксіс (словазлучэнне, просты сказ)” для спецыяльнасцей 1-02 03 01 “Беларуская мова і літаратура”, 1-02 03 03 “Беларуская мова і літаратура. Замежная мова (з указаннем мовы адводзіцца 100 вучэбных гадзін, з якіх 56 – аўдыторныя (28 гадзін лекцыйных і 28 гадзін практычных заняткаў), самастойная работа 44 гадзіны.

Форма атрымання вышэйшай адукацыі – дзённая.

Размеркаванне гадзін у семестры:

семестр	усяго гадзін	аўдыторныя	лекцыі	практычныя	КСР	самаст. работа	форма кантролю
					пр.		
5	100	56	28	26	2	56	залік

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЫ

1. СІНТАКСІС

1.1 Сінтаксіс як раздзел граматыкі, яго змест і задачы. Словазлучэнне і сказ – асноўныя аб’екты сінтаксісу.

Асноўныя сінтаксічныя адзінкі (сінтаксема, словазлучэнне, просты сказ, складаны сказ, складанае сінтаксічнае цэлае, тэкст) і паняцці (сінтаксічная сувязь, сінтаксічныя адносіны, сінтаксічнае значэнне). Сродкі выражэння сінтаксічнай сувязі.

2. СЛОВАЗЛУЧЭННЕ

2.1 Словазлучэнне як сінтаксічная адзінка. Адрозненне словазлучэння ад слова і сказа.

Свабодныя і несвабодныя словазлучэнні. Разнавіднасці сінтаксічна непадзельных словазлучэнняў. Класіфікацыя словазлучэнняў паводле галоўнага слова (іменныя, дзеяслоўныя, прыслоўныя); паводле сэнсавых адносін кампанентаў (аб’ектныя, атрыбутыўныя (азначальныя), акалічнасныя); паводле структуры (простыя і складаныя). Структурная схема словазлучэння. Пытанне аб тыпах словазлучэнняў у лінгвістычнай літаратуры.

2.2 Віды падпарадкавальнай сувязі слоў у словазлучэнні.

Дапасаванне (поўнае і няпоўнае), кіраванне (прыдзеяслоўнае (слабае і моцнае), прыйменнае, прыадвербіяльнае; прыназоўнікавае і беспрыназоўнікавае), прымыканне (уласнае, іменнае). Сродкі выражэння сувязі. Асаблівасці беларускага кіравання.

2.3 Сінтаксічны аналіз словазлучэння.

Апісанне словазлучэння з пункту гледжання структуры, спаянасці кампанентаў, мродкаў іх выражэння, граматычнага значэння, віду сувязі.

3. ПРОСТЫ СКАЗ

3.1 Сказ як сінтаксічная адзінка.

Асноўныя прыметы сказа: граматычная аформленасць, прэдыкатыўнасць, мадальнасць, сэнсавая завершанасць, інтанацыйная закончанасць. Адрозненне сказа ад словазлучэння і слова. Віды сінтаксічнай сувязі кампанентаў сказа: прэдыкатыўная сувязь (каардынацыя, суразмяшчэнне, прыцягненне), паўпрэдыкатыўная сувязь, далучальная сувязь, злучальная сувязь, падпарадкавальная сувязь.

3.2 Класіфікацыя простага сказа.

Тыпы сказаў паводле адносін да рэчаіснасці (сцвярджальныя і адмоўныя). Тыпы сказаў паводле мэты выказвання: апавядальныя (уласна апавядальныя, апісальна-апавядальныя), пыталыя (уласна пыталыя, пыталыя-рытарычныя, пыталыя-пабуджальныя) і пабуджальныя (уласна пабуджальныя, пажадальныя), іх граматычнае афармленне, асаблівасці інтанацыі. Тыпы сказаў паводле эмацыйнай афарбоўкі (клічныя і няклічныя).

Тыпы сказаў паводле колькасці саставаў (двухсастаўныя і аднасастаўныя); паводле наяўнасці даданых членаў сказа (развітыя і неразвітыя); паводле наяўнасці/адсутнасці структурна неабходных членаў сказа (поўныя і няпоўныя); паводле наяўнасці/адсутнасці элементаў ускладнення (ускладненыя і няўскладненыя сказы); паводле структурнай арганізацыі (члянiмыя і нечлянiмыя). Структурная схема сказа.

4. СТРУКТУРА ДВУХСАСТАЎНАГА СКАЗА

4.1 Граматычная аснова (прэдыкатыўнае ядро) простага сказа.

Галоўныя члены сказа. Дзейнік, яго значэнні. Тыпы дзейніка (намінатыўны, інфінітыўны; просты, складаны, састаўны). Спосабы выражэння дзейніка. Сінтаксічна непадзельныя словазлучэнні ў ролі дзейніка.

Выказнік, яго значэнні. Тыпы выказніка (просты, састаўны, складаны). Просты дзеяслоўны выказнік, яго выражэнне. Састаўныя іменны і дзеяслоўны выказнікі. Выражэнне выказальнага слова. Звязкі, іх тыпы ў іменным і дзеяслоўным выказніках. Складаны выказнік. Размежаванне дзейніка і выказніка, выражаных назоўнікамі назоўнага склону, інфінітывам. Каардынацыя дзейніка і выказніка ў простым сказе.

4.2 Даданыя члены сказа. Марфалагізаваныя і немарфалагізаваныя члены сказа. Дэтэрмінанты.

Даданыя члены сказа. Дапаўненне. Прыдзеяслоўнае (прамое і ўскоснае), прыіменнае, прыадвербіяльнае дапаўненні, іх выражэнне.

Азначэнне. Дапасаванае азначэнне, яго выражэнне. Недапасаванае азначэнне, яго выражэнне рознымі часцінамі мовы. Сінтаксічна непадзельныя словазлучэнні ў ролі дапасаваных і недапасаваных азначэнняў.

Прыдатак як разнавіднасць дапасаванага азначэння. Значэнні прыдаткаў. Адзіночны і развіты (разгорнуты) прыдатак. Размежаванне прыдатка і адзіночнага паяснёнага назоўніка.

Акалічнасці. Віды акалічнасцей (месца, часу, прычыны і інш.), спосабы іх выражэння. Сінтаксічна непадзельныя словазлучэнні ў ролі акалічнасцей.

Размежаванне даданых членаў сказа, выражаных назоўнікамі ўскосных склонаў і інфінітывам. Сінкрэтызм у сістэме даданых членаў сказа. Дэтэрмінаваныя члены сказа (акалічнасці, дапаўненні). Парадак слоў у сказе. Месца галоўных і даданых членаў у сказе. Інверсія і яе стылістычная роля.

5. АДНАСАСТАЎНЫЯ СКАЗЫ

5.1 Структура аднасастаўных сказаў. Галоўны член у аднасастаўных сказах. Праблема класіфікацыі аднасастаўных сказаў.

Аднасастаўныя сказы дзеяслоўнага тыпу (выказнікавыя): пэўна-асабовыя, няпэўна-асабовыя і абагульнена-асабовыя сказы; безасабовыя і інфінітыўныя сказы.

Аднасастаўныя сказы іменнага тыпу (дзейнікавыя). Намінатыўныя сказы.

Лінгвістычны статус вакатыўных сказаў, назоўнага тэмы (назоўнага ўяўлення), генітыўных сказаў. Адрозненне гэтых канструкцый ад намінатыўных сказаў і зваротка.

6. НЯПОЎНЫЯ СКАЗЫ

6.1. Тыпы няпоўных сказаў (кантэкстуальныя і сітуацыйныя сказы).

Эліптычныя сказы. Адрозненне няпоўных сказаў ад намінатыўных і няпэўна-асабовых.

7. СЛОВЫ-СКАЗЫ (НЯЧЛЕННЫЯ, НЕПАДЗЕЛЬНЫЯ, НЕРАСЧЛЯНЁНЫЯ СКАЗЫ)

7.1. Словы-сказы (нячленныя, непадзельныя, нерасчлянёныя сказы).

Разнавіднасці слоў-сказаў паводле значэння і функцыі, марфалагічнага выражэння.

8. КАМУНІКАТЫЎНАЯ АРГАНІЗАЦЫЯ СКАЗА

8.1. Камунікатыўная арганізацыя сказа.

Сінтаксічнае і актуальнае чляненне сказа. Тэма і рэма.

9. ПАРЦЭЛЯЦЫЯ

9.1. Парцэляцыя як сінтаксічная з’ява.

Стылістычная роля парцэляцыі.

10. УСКЛАДНЕННЫ ПРосты СКАЗ

10.1. Агульная характарыстыка ўскладненага простага сказа.

Ускладненне простага сказа як спосаб пашырэння яго структуры.

10.2. Сказы з параўнальнымі канструкцыямі.

Спосабы выражэння параўнання. Параўнальныя звароты, іх дзве сэнсавыя разнавіднасці: вобразныя параўнальныя звароты і параўнальна-раўналежныя звароты. Адрозненне параўнальных зваротаў ад дадanych параўнальных частак складаназалежнага сказа. Сінтаксічная роля параўнальных зваротаў. стылістычная роля параўнанняў.

10.3. Сказы з аднароднымі членамі.

Паняцце аднароднасці і неаднароднасці членаў сказа. сувязь аднародных членаў пры дапамозе злучнікаў (спалучальных, супраціўных, размеркавальных) і без злучнікаў. аднародныя і неаднародныя азначэнні, іх адрозненне. Абагульняльныя словы пры аднародных членах сказа. Знакі прыпынку пры аднародных членах сказа.

10.4. Сказы з адасобленымі членамі.

Паняцце адасаблення. Умовы адасаблення. Паўпрэдыкатыўныя і ўдакладняльна-паясняльныя адасобленыя члены сказа. адасобленыя азначэнні (дапасаваныя і недапасаваныя), прыдаткі, акалічнасці, дапаўненні.

Адасобленыя ўдакладняльна-паясняльныя члены сказа (удакладняльныя, паясняльныя, абмежавальна-вылучальныя, далучальныя).

10.5. Пабочныя канструкцыі.

Пабочныя канструкцыі (словы, словазлучэнні, сказы). Значэнне і функцыя пабочных канструкцый.

10.6. Устаўныя канструкцыі.

Функцыі ўстаўных канструкцый у сказе. Тыпы ўстаўных канструкцый (адзінкі неканструкцыйнага і канструкцыйнага тыпу; устаўныя словы, спалучэнні, сказы).

Падабенства і адрозненне пабочных і ўстаўных канструкцый. Знакі прыпынку пры пабочных і ўстаўных канструкцыях.

10.7. Зваротак.

Спосабы выражэння зваротка. Неразвітыя і развітыя звароткі; адзіночныя, паўторныя і групавыя звароткі. Функцыі звароткаў у мове. Адрозненне зваротка ад вакатыўнага сказа.

10.8. Сінтаксічны аналіз простага сказа.

Апісанне сказа паводле мэты выказвання, адносін да рэчаіснасці, эмацыяльнай афарбоўкі, здольнасці вылучаць кампаненты, колькасці саставаў, наяўнасці даданых членаў, паўнаты структуры, элемантаў ускладнення.

**Вучэбна-метадычная карта дысцыпліны
(дзённая форма атрымання вышэйшай адукацыі)**

№ раздзела, тэмы	Назва раздзела, тэмы	Колькасць аўдыторных гадзін		Колькасць гадзін КСР	Самастойная праца	Літаратура	Формы кантролю ведаў
		Лекцыі	Практычныя	Практычныя			
СІНТАКСІС (СЛОВАЗЛУЧЭННЕ. ПРОСТЫ СКАЗ)		28	26	2	44		
1.	Сінтаксіс	2					
1.1	Сінтаксіс як раздзел граматыкі, яго змест і задачы. Словазлучэнне і сказ – асноўныя аб’екты сінтаксісу.						
	1. Сінтаксічныя адзінкі: сінтаксема, словазлучэнне, просты сказ, складаны сказ, складанае сінтаксічнае цэлае, тэкст 2. Паняцце сінтаксічнай сувязі, сінтаксічных адносін, сінтаксічнага значэння. 3. Сродкі выражэння сінтаксічнай сувязі	2				2, 3, дад.3,6	
2.	Словазлучэнне	2	4	2	4		
2.1	Словазлучэнне як сінтаксічная адзінка. Адрозненне словазлучэння ад слова і сказа.						
	1. Свабодныя і несвабодныя словазлучэнні. Разнавіднасці сінтаксічна непадзельных словазлучэнняў. 2. Класіфікацыя словазлучэнняў паводле галоўнага слова (іменныя, дзеяслоўныя, прыслоўныя); паводле сэнсавых адносін кампанентаў; паводле структуры (простыя і складаныя).	2			2	2, 3, дад.3,4, 6	
	1. Структурная схема словазлучэння. 2. Пытанне аб тыпах словазлучэнняў у лінгвістычнай літаратуры.			2		3, дад. 1, 3	Праверка выкананых заданняў па КСР.

2.2	Віды падпарадкавальнай сувязі слоў у словазлучэнні.						
	1. Дапасаванне (поўнае і няпоўнае), кіраванне (прыдзеяслоўнае (слабае і моцнае), прыйменнае, прыадвербіяльнае; прыназоўнікавае і беспрыназоўнікавае), прымыканне (уласнае, іменнае). 2. Сродкі выражэння сувязі. 3. Асаблівасці беларускага кіравання.		2		2	1, 2, 3 дад.2,3, 7	Праверка выкананых практыкаванняў і заданняў.
2.3	Сінтаксічны аналіз словазлучэння.						
	Апісанне словазлучэння з пункту гледжання структуры, спаянасці кампанентаў, мродкаў іх выражэння, граматычнага значэння, віду сувязі.		2			1, 2, 3 дад.2,3, 5,7	Індывідуальнае апытванне, праверка выкананых практычных заданняў.
3.	Просты сказ	2	2		4		
3.1	Сказ як сінтаксічная адзінка.						
	1. Асноўныя прыметы сказа: граматычная аформленасць, прэдыкатыўнасць, мадальнасць, сэнсавая завершанасць, інтанацыйная закончанасць. 2. Адрозненне сказа ад словазлучэння і слова. 3. Віды сінтаксічнай сувязі кампанентаў сказа: прэдыкатыўная сувязь (каардынацыя, суразмяшчэнне, прыцягненне), паўпрэдыкатыўная сувязь, далучальная сувязь, злучальная сувязь, падпарадкавальная сувязь.	2				3, дад.1,3, 4,6,7	
3.2	Класіфікацыя простага сказа.						
	1. Тыпы сказаў паводле адносін да рэчаіснасці (сцвярджальныя і адмоўныя). 2. Тыпы сказаў паводле мэты выказвання: апавядальныя (уласна апавядальныя, апісальна-апавядальныя), пыталыныя (уласна пыталыныя, пыталына-рытарычныя, пыталына пабуджальныя) і пабуджальныя (уласна пабуджальныя, пажадальныя), іх граматычнае афармленне, асаблівасці інтанацыі. 3. Тыпы сказаў паводле эмацыйнай афарбоўкі. 4. Тыпы сказаў паводле колькасці саставаў (двухсастаўныя і аднасастаўныя). 5. Тыпы сказаў паводле наяўнасці дадanych членаў сказа (развітыя і неразвітыя). 3. Тыпы сказаў паводле наяўнасці/адсутнасці структурна неабходных членаў сказа (поўныя і няпоўныя).		2		2	1, 2, 3, дад.1,2, 3,4,7	Праверка выкананых практыкаванняў і заданняў.

	6. Тыпы сказаў паводле наяўнасці/адсутнасці элементаў ускладнення (ускладненыя і няўскладненыя сказы); 7. Тыпы паводле структурнай арганізацыі (члянiмыя і нечлянiмыя). 8. Струкруная схема сказа.						
4.	Структура двухсастаўнага сказа	8	6		14		
4.1	Граматычная аснова (прэдыкатыўнае ядро) простага сказа.						
	1. Галоўныя члены сказа. 2. Дзейнік, яго значэнні. 3. Тыпы дзейніка (намінатыўны, інфінітыўны; просты, складаны, састаўны). 4. Спосабы выражэння дзейніка. Сінтаксічна непадзельныя словазлучэнні ў ролі дзейніка.	2				3, дад.1,2, 3,4,6,7	
	1. Выказнік, яго значэнні. Тыпы выказніка (просты, састаўны, складаны). Просты дзеяслоўны выказнік, яго выражэнне. 2. Састаўныя іменны і дзеяслоўны выказнікі. Выражэнне выказальнага слова. 3. Звязкі, іх тыпы ў іменным і дзеяслоўным выказніках. 4. Складаны выказнік.	2			2	3, дад.1,2, 3,4,6,7	.
	1. Размежаванне дзейніка і выказніка, выражаных назоўнікамі назоўнага склону, інфінітывам. 2. Каардынацыя дзейніка і выказніка ў простым сказе.		2		2	1, 2, 3, дад.2,3, 4,6,7	Індывідуальнае апытванне, праверка выкананых практычных заданняў.
4.2	Даданыя члены сказа. Марфалагізаваныя і немарфалагізаваныя члены сказа. Дэтэрмінанты.						
	1. Дапаўненне. Прыдзеяслоўнае (прамае і ўскоснае), прыіменнае, прыадвербіяльнае дапаўненні, іх выражэнне.	2			2	3, дад.1,2, 3,4,6,7	
	1. Азначэнне. Дапасаванае азначэнне, яго выражэнне. Недапасаванае азначэнне, яго выражэнне рознымі часцінамі мовы. 2. Сінтаксічна непадзельныя словазлучэнні ў ролі дапасаваных і недапасаваных азначэнняў.	2			2	3, дад.1,2, 3,4,6,7	
	1. Прыдатак як разнавіднасць дапасаванага азначэння. Значэнні прыдаткаў. 2. Адзіночны і развіты (разгорнуты) прыдатак. Размежаванне прыдатка і		2		2	1, 2, 3, дад.1,2, 3,6,7	Франтальнае апытванне. Праверка выкананых

	адзіночнага паяснёнага назоўніка.						практыкаванняў.
	1. Акалічнасці. Віды акалічнасцей (месца, часу, прычыны і інш.), спосабы іх выражэння. 2. Сінтаксічна непадзельныя словазлучэнні ў ролі акалічнасцей.		1		2	1, 2, 3, дад.1,2, 3,4, 7	Індывідуальнае апытванне, праверка выкананых практычных заданняў.
	1. Размежаванне даданых членаў сказа, выражаных назоўнікамі ўскосных склонаў і інфінітывам. Сінкрэтызм у сістэме даданых членаў сказа. 2. Дэтэрмінаваныя члены сказа (акалічнасці, дапаўненні). 3. Парадак слоў у сказе. Месца галоўных і даданых членаў у сказе. Інверсія і яе стылістычная роля.		1		2	1, 2, 3, дад.1,2, 3,4, 7	Праверка выкананых практыкаванняў.
5.	Аднасастаўныя сказы	4	4		6		
5.1	1. Структура аднасастаўных сказаў. Галоўны член у аднасастаўных сказах. Праблема класіфікацыі аднасастаўных сказаў.	2				3, дад.1,2, 3,4,6,7	
	1. Аднасастаўныя сказы дзеяслоўнага тыпу (выказніковыя): пэўна-асабовыя, няпэўна-асабовыя і абагульнена-асабовыя сказы; безасабовыя і інфінітыўныя сказы.		2		2	1, 2, 3, дад.1,2, 3,4,6,7	Індывідуальнае апытванне, праверка выкананых практычных заданняў.
	1. Аднасастаўныя сказы іменнага тыпу (дзеяніковыя). Намінатыўныя сказы.		2		2	1, 2, 3, дад.1,2, 3,4,5,7	Ушчыльненае апытванне.
	1. Лінгвістычны статус вакатыўных сказаў, назоўнага тэмы (назоўнага ўяўлення), генітыўных сказаў. Адрозненне гэтых канструкцый ад намінатыўных сказаў і зваротка.	2			2	3, дад.1,2, 3	
6.	Няпоўныя сказы	1	2				
6.1	Тыпы няпоўных сказаў (кантэкстуальныя і сітуацыйныя сказы).						
	1. Эліптычныя сказы.	1				3, дад.1,2,3, 4,6	
	1. Адрозненне няпоўных сказаў ад намінатыўных і няпэўна-асабовых.		2			1, 2, 3, дад.1,2, 3,4,6,7	Індывідуальнае апытванне, праверка выкананых практычных заданняў.

7.	Словы-сказы (нячленныя, непадзельныя, нерасчлянёныя сказы)	1					
7.1	Словы-сказы (нячленныя, непадзельныя, нерасчлянёныя сказы)						
	1. Разнавіднасці слоў-сказаў паводле значэння і функцыі, марфалагічнага выражэння.	1				3, дад.1,2, 3,4,6,7	
8.	Камунікатыўная арганізацыя сказа		1				
8.1.	Камунікатыўная арганізацыя сказа						
	1. Сінтаксічнае і актуальнае члененне сказа. 2. Тэма і рэма.		1			1, 2, 3, дад.1,2, 3,4,6,7	Праверка выкананых практыкаванняў.
9.	Парцэляцыя		1		2		
9.1	Парцэляцыя як сінтаксічная з'ява.						
	1. Стылістычная роля парцэляцыі.		1		2	1, 2, 3, дад.1,2, 3,4,5,7	Праверка выкананых практыкаванняў.
10.	Ускладнены прасты сказ	8	6		14		
10.1	Агульная характарыстыка ускладненага простага сказа.						
	1. Ускладненне простага сказа як спосаб пашырэння яго структуры.	2				3, дад.1,2, 3,4,6,7	
10.2	Сказы з параўнальнымі канструкцыямі						
	1. Спосабы выражэння параўнання. 2. Параўнальныя звароты, іх дзве сэнсавыя разнавіднасці: вобразныя параўнальныя звароты і параўнальна-раўналежныя звароты. 3. Адрозненне параўнальных зваротаў ад даданных параўнальных частак складаназалежнага сказа. 4. Сінтаксічная роля параўнальных зваротаў. Стылістычная роля параўнанняў.		2		2	1, 2, 3, дад.1,2, 3,4,6,7	Ушчыльненае апытванне. Праверка выкананых практыкаванняў.
10.3	Сказы з аднароднымі членамі						
	1. Паняцце аднароднасці і неаднароднасці членаў сказа. 2. Сувязь аднародных членаў пры дапамозе злучнікаў (спалучальных, супраціўных, размеркавальных) і без злучнікаў. 3. Аднародныя і неаднародныя азначэнні, іх адрозненне.	2				3, дад.1,2, 3,4,6,7	

	4. Абагульняльныя словы пры аднародных членах сказа. Знакі прыпынку пры аднародных членах сказа.				2 2		
10.4	Сказы з адасобленымі членамі.						
	1. Паняцце адасаблення. Умовы адасаблення. 2. Паўпрэдыкатыўныя і ўдакладняльна-паясняльныя адасобленыя члены сказа. 3. Адасобленыя азначэнні, прыдаткі, акалічнасці. 4. Адасобленыя ўдакладняльна-паясняльныя члены сказа (удакладняльныя, паясняльныя, абмежавальна-вылучальныя, далучальныя).	2			2 2	3, дад.1,2, 3,4,6,7	
10.5	Пабочныя канструкцыі						
	1. Пабочныя канструкцыі (словы, словазлучэнні, сказы). Значэнне і функцыя пабочных канструкцый.	2				3, дад.1,2, 3,4,6,7	
10.6	Устаўныя канструкцыі.						
	1. Устаўныя канструкцыі, іх функцыі ў сказе. Тыпы ўстаўных канструкцый (адзінкі неканструкцыйнага і канструкцыйнага тыпу; устаўныя словы, спалучэнні, сказы). 2. Падабенства і адрозненне пабочных і ўстаўных канструкцый. Знакі прыпынку пры пабочных і ўстаўных канструкцыях.		2		2	1, 2, 3, дад.1,2, 3,4,5,7	Індывідуальнае апытванне, праверка выкананых практычных заданняў.
10.7	Зваротак.						
	1. Спосабы выразнення зваротка. 2. Неразвітыя і развітыя звароткі; адзіночныя, паўторныя і групавыя звароткі. 3. Функцыі звароткаў у мове. Адрозненне зваротка ад вакатыўнага сказа.		1		2	1, 2, 3, дад.1,2, 3,4,6,7	Праверка выкананых практыкаванняў.
10.8	Сінтаксічны аналіз простага сказа						
	Апісанне сказа паводле мэты выказвання, адносін да рэчаіснасці, эмацыяльнай афарбоўкі, здольнасці вылучаць кампаненты, колькасці саставаў, наяўнасці даданных членаў, паўнаты структуры, элементаў ускладнення.		1			1, 2, 3, дад.1,2, 3,4,5,7	Праверка выкананых практыкаванняў.
	Усяго гадзін у 5 семестры: 100 г.	28	26	2	44		Залік

ІНФАРМАЦЫЙНА-МЕТАДЫЧНАЯ ЧАСТКА

ЛІТАРАТУРА

Асноўная літаратура

1. Сінтаксіс сучаснай беларускай літаратурнай мовы [Электронны рэсурс] : практыкум : вучэб. дапам. / І. Л. Бурак [і інш.] ; навук. рэд. І. Л. Бурак // Репозиторий БГПУ. – Рэжым доступу: <https://elib.bspu.by/bitstream/doc/4320>. – Дата доступу: 04.05.2023.
2. Сучасная беларуская літаратурная мова [Электронны рэсурс] : вучэб.-метадыч. комплекс / склад.: Н. П. Лобань [і інш.] // Репозиторий БГПУ. – Рэжым доступу: <https://elib.bspu.by/handle/doc/44203>. – Дата доступу: 04.05.2023.
3. Сучасная беларуская літаратурная мова [Электронны рэсурс] : вучэб. дапам. / Д. В. Дзятко [і інш.] ; пад рэд. Д. В. Дзятко // Репозиторий БГПУ. – Рэжым доступу: <http://elib.bspu.by/handle/doc/27507>. – Дата доступу: 04.05.2023.

Дадатковая літаратура

1. Кароткая граматыка беларускай мовы : у 2 ч. / навук. рэд. А. А. Лукашанец. – Мінск : Беларус. навука, 2007. – Ч. 1 : Фаналогія. Марфаналогія. Марфалогія. – 351 с.
2. Маршэўская, В. В. Сучасная беларуская мова: сінтаксіс : дапаможнік / В. В. Маршэўская. – Гродна : Гродзен. дзярж. ун-т, 2008. – 257 с.
3. Плотнікаў, Б. А. Беларуская мова. Лінгвістычны кампендыум / Б. А. Плотнікаў, Л. А. Антанюк. – Мінск : Інтэрпрэссэрвіс : Кн. дом, 2003. – 672 с.
4. Сучасная беларуская мова : вучэб. дапам. / В. У. Азарка [і інш.] ; пад рэд. А. С. Васілеўскай. – Мінск : Рэсп. ін-т праф. адукацыі, 2020. – 383 с.
5. Сучасная беларуская літаратурная мова: тэсты для тэматычнага кантролю : вучэб. дапам. / аўт.-склад.: А. І. Калечыц [і інш.] ; пад рэд. П. А. Міхайлава. – Мінск : Адукацыя і выхаванне, 2006. – 280 с.
6. Энцыклапедыя для школьнікаў і студэнтаў : у 12 т. / рэдкал.: У. У. Андрыевіч (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : Беларус. Энцыкл., 2017. – Т. 7 : Беларуская мова. – 495 с.
7. Яўневіч, М. С. Сінтаксіс сучаснай беларускай мовы : падруч. для студэнтаў / М. С. Яўневіч, П. У. Сцяцко. – Мінск : Аверсэв, 2006. – 286 с.

МЕТАДЫЧНЫЯ РЕКАМЕНДАЦЫІ ПА АРГАНІЗАЦЫІ САМАСТОЙНАЙ РАБОТЫ СТУДЭНТАЎ

Адной з галоўных задач, якія стаяць перад вышэйшай школай, з'яўляецца павышэнне якасці падрыхтоўкі будучых спецыялістаў. Будучы выпускнік павінен не толькі атрымліваць веды па прадметах, якія прадугледжаны вучэбнымі праграмамі, авалодваць уменнямі і навыкамі выкарыстання гэтых ведаў, метадамі даследчай работы, але і ўмець самастойна набыць новыя навуковыя звесткі.

Сістэматычна арганізаваная самастойная работа студэнтаў з'яўляецца асноўным сродкам падрыхтоўкі да самастойнай дзейнасці, а змест, метады і формы выступаюць у ролі фактараў, якія ўплываюць на даную падрыхтоўку.

Арганізацыя самастойнай работы студэнтаў дзённага аддзялення накіравана на вырашэнне наступных задач:

- паўтарэнне, замацаванне і абагульненне раней атрыманых ведаў;
- удасканаленне прадметных навыкаў, фарміраванне даследчых уменняў і навыкаў;
- актывізацыя вучэбнай і навукова-даследчыцкай дзейнасці студэнтаў;
- фарміраванне гатоўнасці студэнтаў да самаадукацыі.

Крыніцай інфармацыі пры выкананні студэнтамі самастойнай работы могуць выступаць: канспект; друкаваныя матэрыялы; падручнікі і слоўнікі; матэрыялы на электронных носбітах.

Плансамастойнай работы прадугледжвае: форму работы, змест (аб'ём) работы, тэрмін выканання, віды кантролю.

У залежнасці ад месца і часу правядзення самастойнай працы, характару кіраўніцтва ёю з боку выкладчыка і спосабу кантролю за яе вынікамі падзяляецца на наступныя віды:

- самастойную працу падчас асноўных аўдыторных заняткаў (лекцый, семінараў);
- самастойную працу пад кантролем выкладчыка ў форме планавых кансультацый, творчых кантактаў, залікаў і экзаменаў;
- пазааўдыторную самастойную працу пры выкананні студэнтамі дамашніх заданняў навучальнага і творчага характару.

Самастойнасць пералічаных вышэй відаў прац досыць умоўная, і ў рэальным адукацыйным працэсе гэтыя віды перасякаюцца адзін з адным.

Самастойная праца студэнтаў дзённай формы атрымання адукацыі дастаткова разнастайная, яна можа прадугледжваць:

- выкананне самастойных работ;
- выкананне кантрольных работ, складанне схем, табліц;
- працу з даведачнай, метадычнай і навуковай літаратурай па мовазнаўстве;
- абарону выкананых работ;
- падрыхтоўку да дыскусій, канферэнцый;
- падрыхтоўку да тэсціравання і інш.

Асноўныя віды заданняў для самастойнай працы:

- вивучэнне навуковых і вучэбных тэкстаў (падручнікі, першакрыніцы, дадатковая літаратура);

- складанне плана тэксту;
- графічнае адлюстраванне структуры тэксту;
- канспектаванне тэксту;
- праца са слоўнікамі, даведнікамі;
- азнаямленне з нарматыўнымі дакументамі;
- вучэбна-даследчыцкая дзейнасць;
- выкарыстанне аўдыя- і відэазапісаў.

Для замацавання і сістэматызацыі ведаў, набытых студэнтамі самастойна, выкарыстоўваюцца наступныя віды дзейнасці:

- праца з канспектам лекцыі (апрацоўка тэксту), паўторная работа над вучэбным матэрыялам (з падручнікаў, першакрыніц, дадатковай літаратуры і інш.);

- складанне планаў і тэзісаў адказаў;
- складанне табліц для сістэматызацыі навучальнага матэрыялу;
- вивучэнне нарматыўных матэрыялаў;
- адказы на кантрольныя пытанні;
- падрыхтоўка паведамленняў да выступлення на семінары, канферэнцыі;

- падрыхтоўка рэфератаў, дакладаў;
- складанне бібліяграфіі і інш.

Для фарміравання ўменняў выкарыстоўваюцца наступныя віды дзейнасці:

- выкананне практыкаванняў па ўзоры;
- рашэнне варыянтных заданняў і практыкаванняў;
- выкананне схем, табліц і пад.;
- рэфлексійны аналіз прафесійных уменняў з выкарыстаннем аўдыя- і відэатэхнікі і інш.

Віды заданняў для самастойнай працы, іх змест і характар могуць мець варыятыўны і дыферэнцыяваны характар, улічваючы спецыфіку матэрыялу, які выносіцца на самастойнае вивучэнне.

Сярод канкрэтных відаў самастойнай работы рэкамендуецца выкарыстоўваць наступныя:

а) самастойная работа па ўзоры (перанос вядомага спосабу ў аналагічную сітуацыю);

б) рэканструктыўна-варыятыўная самастойная работа (перанос вядомага спосабу з некаторай мадыфікацыяй у незнаёмую сітуацыю);

в) з'яўшчыная самастойная работа (перанос вядомых спосабаў у нестандартную сітуацыю, дзякуючы чаму, самастойная работа набывае даследчы характар).

Для правядзення кантролю самастойнай працы студэнтаў выкарыстоўваюцца:

- праверка індывідуальных заданняў;
- семінарскія заняткі;

- калёквіумы;
- канферэнцыі;
- залікі па тэмах / раздзелах;
- тэсціраванне;
- кантрольныя работы;
- вусны і пісьмовы экзамены.

Для кантролю эфектыўнасці арганізацыі самастойнай працы студэнтаў можна праводзіць анкетаванне, падчас якога выяўляецца карыснасць тых ці іншых відаў і арганізацыйных формаў самастойнай працы, правільнасць і своєчаснасць іх уключэння ў навучальны працэс, дастатковасць метадычнага забеспячэння, адпаведнасць запланаванага часу на іх выкананне і г. д.

Крытэрыямі адзнакі вынікаў самастойнай працы студэнта могуць з'яўляцца:

- узровень засваення студэнтам вучэбнага матэрыялу;
- уменне студэнта выкарыстоўваць тэарэтычныя веды пры выкананні практычных задач;
- абгрунтаванасць і выразнасць выкладу адказу;
- афармленне матэрыялу ў адпаведнасці з патрабаваннямі стандартаў;
- сфарміраваныя ўменні і навыкі ў адпаведнасці з мэтамі і задачамі вывучэння дысцыпліны.

Самастойная праца студэнтаў можа быць паспяховай толькі ў выпадку яе правільнай арганізацыі, неабходнага метадычнага суправаджэння, дзейснага кантролю, абавязковай сістэматызацыі, а пры неабходнасці і карэкцыі ведаў, атрыманых студэнтамі самастойна.

Важным змястоўным элементам самастойнай працы з'яўляецца работа студэнтаў над памылкамі, дапушчанымі пры выкананні задання. Выкладчык толькі падкрэслівае словы і выразы, у якіх назіраецца памылковае напісанне ці ўжыванне, даючы студэнту магчымасць разабрацца з імі самастойна, г. з. зрабіць гэтыя недахопы аб'ектамі свядомай мэтанакіраванай работы.

**ПРЫКЛАДНЫ ПЕРАЛІК ЗАДАННЯЎ КІРУЕМАЙ САМАСТОЙНАЙ
РАБОТЫ ПА ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЕ
“СІНТАКСІС (СЛОВАЗЛУЧЭННЕ. ПРОСТЫ СКАЗ)”**

Тэма 2.1 Структурная схема словазлучэння. Пытанне аб тыпах словазлучэнняў у лінгвістычнай літаратуры.

Заданне

I узровень

З прапанаванага тэксту выпісаць 2 словазлучэнні (субстантыўнае і дзеяслоўнае) і зрабіць іх сінтаксічны аналіз.

II узровень

З прапанаванага тэксту выпісаць усе магчымыя словазлучэнні. Зрабіць сінтаксічны аналіз словазлучэнняў і пабудаваць іх структурныя схемы, карыстаючыся агульнапрынятымі сімваламі.

III узровень

З прапанаванага тэксту выпісаць усе магчымыя словазлучэнні. Зрабіць сінтаксічны аналіз словазлучэнняў, пабудаваць іх структурныя схемы, карыстаючыся агульнапрынятымі сімваламі. У адпаведнасці з кожнай структурнай схемай запісаць прыклад уласна складзенага словазлучэння.

Тэкст да задання

Дзьмулі жнівеньскія вільготныя вятры, гналі з узмор’я свінцовыя хмары, засцілаючы блакітнае неба. Навокал, нібы дываны, раскінуты цёмна-зялёныя сенажаці. На адным баку балотнай паўнаводнай рэчкі, якая змейкай выкручвалася сярод кустоў лазы, на невялічкай градзе ўзвышаліся кучаравыя бярозы. У рэчку упалі пакручаныя лісці, вецер пагнаў іх да чаротаў, што раслі абапал топкіх берагоў.

I. Гурскі. “Перад бурай”.

ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫКАНАННЯ САМАСТОЙНАЙ РАБОТЫ СТУДЭНТАЎ

№ п/п	Назва тэмы, раздзела	К-сць гадзін на СРС	Заданне	Форма выканання
2.1.	Класіфікацыя словазлучэнняў паводле галоўнага слова; паводле сэнсавых адносін кампанентаў; паводлеструктуры.	2	Выканаць пісьмова практыкаванні № 406, № 408 і № 415 // “Сучасная беларуская літаратурная мова: практ. заняткі” (Мінск, 1989).	Практыкаванні
2.1.	Асаблівасці кіравання беларускага кіравання	2	Пабудаваць словазлучэнні з кіраваннем, выкарыстоўваючы табліцу “Спецыфіка кіравання ў беларускай мове ў параўнанні з рускай” // Рамза, Т. Р. Сінтаксіс: тэарэтычны курс : вучэб. дапам. / Т. Р. Рамза. – Мінск : БДУ, 2006. – С. 40–42.	Практыкаванні
3.2.	Тыпы сказаў паводле мэты выказвання, іх граматычнае афармленне, асаблівасці інтанацыі.	2	Выканаць пісьмова практыкаванні № 423, № 408 і № 415 // “Сучасная беларуская літаратурная мова: практ. заняткі” (Мінск, 1989).	Практыкаванні
3.2.	Тыпы сказаў паводле колькасці саставаў (двухсастаўныя і аднасастаўныя)	2	Выпісаць з мастацкіх тэкстаў 15 двухсастаўных і 15 аднасастаўных сказаў.	Картатэка моўных фактаў.
4.1.	Тыпы выказніка (просты, састаўны, складаны)	2	Выпісаць з мастацкіх тэкстаў па 10 прыкладаў на кожны тып выказніка.	Картатэка моўных фактаў.
4.1.	Каардынацыя дзейніка і выказніка ў простым сказе	2	Падрыхтаваць канспект раздзела “Каардынацыя выказніка і дзейніка ў ліку і родзе” // Яўневіч, М. С. Сінтаксіс сучаснай беларускай мовы / М. С. Яўневіч, П. У. Сцяцко. – Мінск : Аверсэв, 2006. – 286 с.	Канспект
4.2.	Дапаўненне. Прыдзеяслоўнае (прамае і ўскоснае), прыменнае, прыадвербіяльнае дапаўненні, іх выражэнне.	2	Выканаць пісьмова практыкаванні № 41 // Яўневіч, М. С. Сінтаксіс сучаснай беларускай мовы / М. С. Яўневіч, П. У. Сцяцко. – Мінск : Аверсэв, 2006. – 286 с.	Практыкаванні
4.2.	Сінтаксічна непадзельныя словазлучэнні ў ролі дапасаваных і недапасаваныхазначэнняў.	2	Выканаць пісьмова практыкаванні № 46 // Яўневіч, М. С. Сінтаксіс сучаснай беларускай мовы / М. С. Яўневіч, П. У. Сцяцко. – Мінск : Аверсэв, 2006. – 286 с.	Практыкаванні
4.2.	Адзіночны і развіты (разгорнуты) прыдатак. Размежаванне прыдатка і	2	Выканаць пісьмова практыкаванні № 48 // Яўневіч, М. С. Сінтаксіс сучаснай беларускай мовы / М. С. Яўневіч, П. У.	Практыкаванні

	адзіночнага паяснёнага назоўніка		Сцяцко. – Мінск : Аверсэв, 2006. –286 с.	
4.2.	Сінтаксічна непадзельныя словазлучэнні ў ролі акалічнасцей.	2	Выканаць пісьмова практыкаванне № 51 // Яўневіч, М. С. Сінтаксіс сучаснай беларускай мовы / М. С. Яўневіч, П. У. Сцяцко. – Мінск : Аверсэв, 2006. –286 с.	Практыкаванне
4.2.	Размежаванне даданых членаў сказа, выражаных назоўнікамі ўскосных склонаў і інфінітывам. Сінкрэтызм у сістэме даданых членаў сказа.	2	Выканаць пісьмова практыкаванне № 54 і 55 // Яўневіч, М. С. Сінтаксіс сучаснай беларускай мовы / М. С. Яўневіч, П. У. Сцяцко. – Мінск : Аверсэв, 2006. –286 с.	Практыкаванне
5.1.	Аднасастаўныя сказы дзеяслоўнага тыпу (выказніковыя): пэўна асабовыя, няпэўна асабовыя і абагульненыя асабовыя сказы; безасабовыя і інфінітыўныя сказы.	2	Выканаць пісьмова практыкаванне № 89 // Яўневіч, М. С. Сінтаксіс сучаснай беларускай мовы / М. С. Яўневіч, П. У. Сцяцко. – Мінск : Аверсэв, 2006. –286 с.	Практыкаванне
5.1.	Аднасастаўныя сказы іменнага тыпу (дзеясніковыя). Намінатыўныя сказы.	2	Выканаць пісьмова практыкаванне № 94 // Яўневіч, М. С. Сінтаксіс сучаснай беларускай мовы / М. С. Яўневіч, П. У. Сцяцко. – Мінск : Аверсэв, 2006. –286 с.	Практыкаванне
5.1.	Лінгвістычны статус вакатыўных сказаў, назоўнага тэмы (назоўнага ўяўлення), генітыўных сказаў. Адрозненне гэтых сказаў ад намінатыўных і зваротка.	2	Выпісаць з мастацкіх і публіцыстычных тэкстаў па 10 сказаў кожнага тыпу.	Картатэка моўных фактаў.
9.1.	Стылістычная роля парцэляцыі.	2	Падрыхтаваць канспект раздзела “Парцэляцыя” // Леановіч, Р. С. Беларуская мова: сінтаксіс словазлучэння і простага сказа : вучэб. дапам. / Р. С. Леановіч. – Гродна : ГрДУ, 2002. – 118 с.	Канспект
10.2.	Адрозненне параўнальных зваротаў ад даданых параўнальных частак складаназалежнага сказа	2	Выканаць пісьмова практыкаванне № 77 // Яўневіч, М. С. Сінтаксіс сучаснай беларускай мовы / М. С. Яўневіч, П. У. Сцяцко. – Мінск : Аверсэв, 2006. –286 с.	Практыкаванне
10.3.	Сувязь аднародных членаў пры дапамозе злучнікаў (спалучальных, супраціўных, размеркавальных) і без злучнікаў.	2	Выканаць пісьмова практыкаванне № 58 // Яўневіч, М. С. Сінтаксіс сучаснай беларускай мовы / М. С. Яўневіч, П. У. Сцяцко. – Мінск : Аверсэв, 2006. –286 с.	Практыкаванне
10.3.	Абагульняльныя словы пры аднародных членах сказа. Знакі прыпынку пры аднародных членах	2	Выканаць пісьмова практыкаванні № 506 // “Сучасная беларуская літаратурная мова: практ. заняткі” (Мінск, 1989).	Практыкаванне

	сказа.			
10.4.	Адасобленыя азначэнні (дапасаваныя і недапасаваныя), прыдаткі, акалічнасці	2	Выканаць пісьмова практыкаванні № 509 // “Сучасная беларуская літаратурная мова: практ. заняткі” (Мінск, 1989).	Практыкаванне
10.4.	Адасобленыя ўдакладняльна-паясняльныя члены сказа (удакладняльныя, паясняльныя, абмежавальна-вылучальныя, далучальныя).	2	Выканаць пісьмова практыкаванні № 522 // “Сучасная беларуская літаратурная мова: практ. заняткі” (Мінск, 1989).	Практыкаванне
10.6.	Падабенства і адрозненне пабочных і ўстаўных канструкцый. Знакі прыпынку пры пабочных і ўстаўных канструкцыях.	2	Выканаць пісьмова практыкаванні № 544 // “Сучасная беларуская літаратурная мова: практ. заняткі” (Мінск, 1989).	Практыкаванне
10.7.	Функцыі звароткаў у мове. Адрозненне зваротка ад вакатыўнага сказа	2	Выканаць пісьмова практыкаванне № 80 // Яўневіч, М. С. Сінтаксіс сучаснай беларускай мовы / М. С. Яўневіч, П. У. Сцяцко. – Мінск : Аверсэв, 2006. –286 с.	Практыкаванне

ПЕРАЛІК СРОДКАЎ ДЫЯГНОСТЫКІ, ЯКІЯ ВЫКАРЫСТОЎВАЮЦА ПРЫ ВЫВУЧЭННІ ДЫСЦІПЛІНЫ

Для атрымання аб'ектыўнай інфармацыі аб узроўні паспяховасці студэнтаў па вучэбнай дысцыпліне “Сінтаксіс (Словазлучэнне. Просты сказ)” (модуль “Сучасная беларуская літаратурная мова”) мэтазгодна сістэматычна выкарыстоўваць розныя віды кантролю, сярод якіх: апераджальны, бягучы, тэматычны, прамежкавы і выніковы. Кожны з відаў кантролю выкарыстоўваецца на пэўным этапе навучання і выконвае ў педагагічным працэсе адну з функцый: стымулюючую, навучальную, дыягнастычную, выхаваўчую і інш.

З мэтай выніковай дыягностыкі якасці засваення тэарэтычнага і практычнага матэрыялу студэнтаў па вучэбнай дысцыпліне “Сінтаксіс (Словазлучэнне. Просты сказ)” (модуль “Сучасная беларуская літаратурная мова”) вучэбным планам прадугледжана правядзенне кантрольных работ рознага віду. Пры падборы заданняў улічваецца аб'ём тэарэтычных звестак па пэўнай тэме, індывідуальны ўзровень падрыхтоўкі навучэнцаў і інш.

Апераджальная, бягучая і прамежкавая дыягностыка кампетэнцый па вучэбнай дысцыпліне “Сінтаксіс (Словазлучэнне. Просты сказ)” можа мець розныя формы, сярод якіх:

- вусны кантроль: фронтальнае, індывідуальнае, ушчыльненае (камбінаванае) апытванне на лекцыях і практычных занятках, калёквіумы, вусныя залікі і экзамены;

- пісьмовы кантроль: тэрміналагічныя дыктанты, дыктанты з дадатковымі заданнямі, дыктанты для самакантролю, кантрольныя работы, пісьмовыя работы па аўдыторных (дамашніх) практыкаваннях, рэфераты, пісьмовыя залікі і экзамены;

- графічны кантроль: моўны разбор з дапамогай графічных сродкаў, графічны дыктант (запаўненне табліцы па пэўнай тэме);

- тэставы кантроль: выкананне тэставых заданняў адкрытага і закрытага тыпу.

Для дыягностыкі кампетэнцый, выяўлення вучэбных дасягненняў студэнтаў на прамежкавым і выніковым этапах рэкамендуецца выкарыстоўваць тэсты і тэставыя заданні, рознаўзроўневыя кантрольныя заданні. Рэкамендаваная выніковая форма кантролю – залік.

ПЕРАЛІК ТЭАРЭТЫЧНЫХ ПЫТАННЯЎ ДА ЗАЛІКУ ПА ДЫСЦЫПЛІНЕ “СІНТАКСІС (СЛОВАЗЛУЧЭННЕ. ПРОСТЫ СКАЗ)”

1. Сінтаксіс як раздзел граматыкі, яго змест і задачы. Сувязь сінтаксісу з іншымі раздзеламі мовазнаўства. Асноўныя аб’екты сінтаксісу.
2. Сінтаксічныя адзінкі: сінтаксема, словазлучэнне, просты сказ, складаны сказ, складанае сінтаксічнае цэлае, тэкст.
3. Паняцце сінтаксічнай сувязі, сінтаксічных адносін, сінтаксічнага значэння. Сродкі выражэння сінтаксічнай сувязі.
4. Асноўныя аспекты апісання сінтаксісу – структурны, камунікацыйны, функцыянальны, семантычны.
5. Словазлучэнне як сінтаксічная адзінка. Адрозненне словазлучэння ад слова і сказа. Пытанне аб тыпах словазлучэнняў у лінгвістычнай літаратуры.
6. Свабодныя і несвабодныя словазлучэнні. Разнавіднасці сінтаксічна непадзельных словазлучэнняў.
7. Класіфікацыя словазлучэнняў паводле галоўнага слова (іменныя, дзеяслоўныя, прыслоўныя); паводле сэнсавых адносін кампанентаў (аб’ектныя, атрыбутыўныя (азначальныя), акалічнасныя; паводле структуры (простыя і складаныя).
8. Віды падпарадкавальнай сувязі слоў. Дапасаванне (поўнае і няпоўнае), сродкі выражэння сувязі.
9. Кіраванне (прыдзеяслоўнае (слабае і моцнае), прыйменнае, прыадвербіяльнае; прыназоўнікавае і беспрыназоўнікавае), сродкі выражэння сувязі.
10. Прымыканне (уласнае, іменнае), сродкі выражэння сувязі.
11. Асаблівасці беларускага кіравання.
12. Сінтаксічны аналіз словазлучэння.
13. Сказ як сінтаксічная адзінка. Асноўныя прыметы сказа. Адрозненне сказа ад словазлучэння і слова.
14. Віды сінтаксічнай сувязі кампанентаў сказа: прэдыкатыўная сувязь (каардынацыя, суразмяшчэнне, прыцягненне), паўпрэдыкатыўная сувязь, далучальная сувязь, злучальная сувязь, падпарадкавальная сувязь.
15. Тыпы сказаў паводле адносін да рэчаіснасці (сцвярджальныя і адмоўныя). Тыпы сказаў паводле эмацыйнай афарбоўкі (клічныя і няклічныя).
16. Тыпы сказаў паводле мэты выказвання: апавядальныя (уласна апавядальныя, апісальна-апавядальныя), пытальныя (уласна пытальныя, пытальна-рытарычныя, пытальна-пабуджальныя) і пабуджальныя (уласна пабуджальныя, пажадальныя), іх граматычнае афармленне, асаблівасці інтанацыі.
17. Тыпы сказаў паводле колькасці саставаў (двухсастаўныя і аднасастаўныя); паводле наяўнасці даданых членаў сказа (развітыя і неразвітыя); паводле наяўнасці/адсутнасці структурна неабходных членаў сказа (поўныя і няпоўныя); паводле наяўнасці/адсутнасці элементаў ускладнення (ускладненыя і няўскладненыя сказы); паводле структурнай арганізацыі (члянiмья і нечлянiмья).
18. Граматычная аснова (прэдыкатыўнае ядро) простага сказа. Галоўныя і даданыя члены сказа.
19. Марфалагізаваныя і немарфалагізаваныя члены сказа. Дэтэрмінанты.

20. Дзейнік, яго значэнні. Тыпы дзейніка (намінатыўны, інфінітыўны; просты, складаны, састаўны). Спосабы выражэння дзейніка. Сінтаксічна непадзельныя словазлучэнні ў ролі дзейніка.

21. Выказнік, яго значэнні. Тыпы выказніка (просты, састаўны, складаны). Складаны выказнік.

22. Просты дзеяслоўны выказнік, яго выражэнне.

23. Састаўныя іменны выказнік. Выражэнне выказальнага слова. Звязкі, іх тыпы ў іменным выказніку.

24. Састаўныя дзеяслоўны выказнік. Выражэнне выказальнага слова. Звязкі, іх тыпы ў дзеяслоўным выказніку.

25. Складаны выказнік, яго выражэнне.

26. Размежаванне дзейніка і выказніка, выражаных назоўнікамі назоўнага склону, інфінітывам.

27. Каардынацыя дзейніка і выказніка ў простым сказе.

28. Даданыя члены сказа. Дапаўненне. Прыдзеяслоўнае (прамое і ўскоснае), прыёмнае, прыадвербіяльнае дапаўненні, іх выражэнне.

29. Азначэнне. Дапасаванае азначэнне, яго выражэнне.

30. Азначэнне. Недапасаванае азначэнне, яго выражэнне рознымі часцінамі мовы.

31. Сінтаксічна непадзельныя словазлучэнні ў ролі дапасаваных і недапасаваных азначэнняў.

32. Прыдатак як разнавіднасць дапасаванага азначэння. Значэнні прыдаткаў. Адзіночны і развіты (разгорнуты) прыдатак.

33. Размежаванне прыдатка і адзіночнага паяснёнага назоўніка.

34. Акалічнасці. Віды акалічнасцей (месца, часу, прычыны і інш.), спосабы іх выражэння. Сінтаксічна непадзельныя словазлучэнні ў ролі акалічнасцей.

35. Размежаванне даданых членаў сказа, выражаных назоўнікамі ўскосных склонаў і інфінітывам. Сінкрэтызм у сістэме даданых членаў сказа.

36. Дэтэрмінаваныя члены сказа (акалічнасці, дапаўненні).

37. Парадак слоў у сказе. Месца галоўных і даданых членаў у сказе. Інверсія і яе стылістычная роля.

38. Аднасастаўныя сказы. Структура аднасастаўных сказаў. Галоўны член у аднасастаўных сказах. Праблема класіфікацыі аднасастаўных сказаў.

39. Аднасастаўныя сказы дзеяслоўнага тыпу (выказнікавыя): пэўна-асабовыя, няпэўна-асабовыя і абагульнена-асабовыя сказы.

40. Аднасастаўныя сказы дзеяслоўнага тыпу (выказнікавыя): безасабовыя і інфінітыўныя сказы.

41. Аднасастаўныя сказы іменнага тыпу (дзейнікавыя). Намінатыўныя сказы.

42. Вакатыўныя сказаў, назоўны тэмы (назоўны ўяўлення), генітыўныя сказы. Адрозненне гэтых канструкцый ад намінатыўных сказаў і зваротка.

43. Няпоўныя сказы. Тыпы няпоўных сказаў (кантэкстуальныя і сітуацыйныя сказы). Эліптычныя сказы. Адрозненне няпоўных сказаў ад намінатыўных і няпэўна-асабовых.

44. Словы-сказы (нячленныя, непадзельныя, нерасчлянёныя сказы), іх разнавіднасці паводле значэння і функцыі, марфалагічнага выражэння.

45. Камунікатыўная арганізацыя сказа. Сінтаксічнае і актуальнае члянэнне сказа. Тэма і рэма.

46. Парцэляцыя як сінтаксічная з’ява. Стылістычная роля парцэляцыі.

47. Ускладнены прасты сказ. Агульная характарыстыка. Ускладненне простага сказа як спосаб пашырэння яго структуры.

48. Сказы з аднароднымі членамі. Паняцце аднароднасці і неаднароднасці членаў сказа. Сувязь аднародных членаў пры дапамозе злучнікаў (спалучальных, супраціўных, размеркавальных) і без злучнікаў.

49. Аднародныя і неаднародныя азначэнні, іх адрозненне.

50. Абагульняльныя словы пры аднародных членах сказа. Знакі прыпынку пры аднародных членах сказа.

51. Сказы з адасобленымі членамі. Паняцце адасоблення. Умовы адасоблення. Паўпрэдыкатыўныя і ўдакладняльна-паясняльныя адасобленыя члены сказа.

52. Адасобленыя азначэнні (дапасаваныя і недапасаваныя), прыдаткі. Знакі прыпынку пры адасобленых азначэннях і прыдатках.

53. Адасобленыя акалічнасці, дапаўненні. Знакі прыпынку пры адасобленых акалічнасцях і дапаўненнях.

54. Адасобленыя ўдакладняльна-паясняльныя члены сказа (удакладняльныя, паясняльныя, абмежавальна-вылучальныя, далучальныя).

55. Сказы з параўнальнымі канструкцыямі. Спосабы выражэння параўнання. Параўнальныя звароты, іх дзве сэнсавыя разнавіднасці: вобразныя параўнальныя звароты і параўнальна-раўналежныя звароты. Адрозненне параўнальных зваротаў ад даданых параўнальных частак складаназалежнага сказа.

56. Пабочныя канструкцыі (словы, словазлучэнні, сказы). Значэнне і функцыя пабочных канструкцый.

57. Устаўныя канструкцыі, іх функцыі ў сказе. Тыпы ўстаўных канструкцый (адзінкі неканструкцыйнага і канструкцыйнага тыпу; устаўныя словы, спалучэнні, сказы).

58. Падабенства і адрозненне пабочных і ўстаўных канструкцый. Знакі прыпынку пры пабочных і ўстаўных канструкцыях.

59. Зваротак. Спосабы выражэння зваротка. Неразвітыя і развітыя звароткі; адзіночныя, паўторныя і групавыя звароткі. Функцыі звароткаў у мове. Адрозненне зваротка ад вакатыўнага сказа.

60. Сінтаксічны аналіз простага сказа.

ПРАТАКОЛ УЗГАДНЕННЯ ВУЧЭБНАЙ ПРАГРАМЫ УВА

Назва вучэбнай дысцыпліны, з якой патрабуецца ўзгадненне	Назва кафедры	Прапановы аб зменах у змесце вучэбнай праграмы ўстановы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне	Рашэнне, прынятае кафедрай, што распрацавала вучэбную праграму
1. Уводзіны ў мовазнаўства 2. Гісторыя беларускай літаратурнай мовы 3. Беларуская дыялекталогія	Кафедра мовазнаўства і лінгвадыдактыкі	Дубліраванне вучэбнага матэрыялу і неістотныя супярэчнасці паміж праграмамі ліквідаваны на этапе распрацоўкі вучэбных праграм.	Лічыць праграму ўзгодненай з дысцыплінамі на стадыі яе падрыхтоўкі (праатакол № __ ад __.__.2023 г.).